

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України. Воєнні злочини. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_438/
3. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни: двадцять запитань та відповідей. Микола Хавронюк. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/kryminalna-vidpovidalnist-za-porushennya-zakoniv-ta-zvyчайiv-vijny-dvadtsyat-zapytan-ta-vidpovidej/>
4. Про Конституційний Суд України : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 р. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Урядовий портал //ПЕРЕЛІК центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, відповідальних за виконання зобов'язань, що впливають із членства України в міжнародних організаціях. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243299979>

Новодворська Владислава Олександрівна,
здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
ННПП Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
професор кафедри конституційного права
ННПП НАВС, доктор юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВОЮ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Сьогодні Україна проживає найважчий період за всю історію її незалежного становлення через виснажливу та затяжну війну з боку російської федерації. Недостатня готовність нашої держави до таких подій загострила увагу на важливості проведення аналізу окремих спектрів роботи держави, які стосуються найважливішого – прав та свобод людини. Говорячи словами А.А. Моци та В.В. Моци «права людини в умовах війни – це невід'ємна від прогресивного сучасного соціуму цінність», яка постає ключовим об'єктом конституційного і нормативно-правового права, що є безумовною та першочерговою функцією українського законодавства [8]. Дотримання правових норм та збереження основної цінності людського існування в період збройного конфлікту визначає

ступінь розвитку суспільства, рівень демократії в Україні та забезпечує безперервну довіру громадян. Звідси, ми проаналізували закони та програми, які покликані зберегти та захистити різні соціальні рівні населення через гарантування прав та свобод під час воєнного стану в Україні.

Розпочнемо з того, що права та свободи громадян України поділяються умовно на дві категорії: (1) які, прописані в Конституції України та не можуть обмежуватися навіть у період воєнного стану, а саме: громадяни України не можуть бути «розділені за ознаками раси, кольору шкіри, релігійних, політичних, та інших переконань, статі, майнового стану, етнічного та/чи соціального походження, місця проживання; мають право на свободу та особисту недоторканність; право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів» [1], [6], [10]. (2) Права та свободи громадян України, які обмежуються виключно за допомогою засобів, передбачених чинним законодавством. Такі обмеження прописані у ст. 64 Конституції України [9]. Зокрема, відповідно до Указу № 64/2022 на період дії воєнного стану, статтях Конституції України – 33, 34, 38, 39, 41 – 44, 53, можуть обмежувати окремі права і свободи людини, до прикладу обмежується право вільно залишати територію України або ж проникати до житла та проведення в ньому огляду або обшуку без рішення суду [1], [6], [10].

Тож, необхідну для розвідки інформацію про правовий статус прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану шукаємо в Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного часу» [1], який визначає порядок введення та дію воєнного стану, включаючи гарантії соціальних прав громадян, обмеження прав і свобод лише в межах, передбачених для захисту країни, а також надання соціальних гарантій громадянам нашої держави. Інші Закони України зорієнтовані на підтримку військовослужбовців, до прикладу: (1) Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2], який гарантує виплати військовослужбовцям, зокрема тим, хто отримав поранення та родинам загиблих військових; забезпечує компенсації на лікування, а також одноразову допомогу у разі поранень; (2) Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [3] надає підтримку дюдям з інвалідністю, особливо тим, хто отримав інвалідність у результаті бойових дій або у інших випадках, спричинених військовим конфліктом; надає медичні послуги, соціальні виплати з гарантованим правом на освіту та працевлаштування; (3) Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [4] визначає пільги для ветеранів війни, учасників бойових дій, а також членів їхніх родин та також зорієнтований на надання соціальних виплат, безкоштовної медичної допомоги, житлових пільг та пенсійних виплат. Важливим та необхідним для захисту прав і свобод осіб, які змушені були залишити домівки через бойові дії, став Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [5], що регулює надання фінансової та соціальної допомоги внутрішньо переміщеним

особам, корегує та контролює право на отримання тимчасового житла, соціальну допомогу, допомогу адміністративних органів через надання своєчасних та позачергових послуг.

Додатково важливо зазначити, що під час воєнного стану в Україні також діють окремі програми, які забезпечують конституційні права і свободи різних категорій населення, включно з військовослужбовцями, внутрішньо переміщеними особами, людьми, які постраждали від воєнного конфлікту, людей з інвалідністю, тощо. Перерахуємо деякі з них, а саме: Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб, яка надає щомісячну фінансову допомогу для внутрішньо переміщених осіб. Відповідно до цієї програми внутрішньо переміщені особи отримують соціальні виплати, мають право претендувати на оренду або часткову або повну оплату тимчасового житла. Наступна не менш вагома програма «ЄДопомога», яка базується на основі ініціативи Міністерства соціальної політики України та об'єднує воєдино міжнародну і державну допомогу для людей, які постраждали від російсько-української війни. Також особливу увагу відведено реабілітації та медичній допомозі військовослужбовцям та цивільним, які постраждали в результаті воєнного конфлікту, розробляються освітні програми для дітей загиблих військовослужбовців та внутрішньо переміщених осіб, а також програми психологічної підтримки та реабілітації військовослужбовців та членів їхніх родин, формуванню та розвитку мобільних бригад та спеціальних центрів психологічної допомоги для підтримки психічного здоров'я громадян України.

Ці закони та програми мають на меті зменшити негативні наслідки війни для населення та забезпечити громадянам доступ до необхідних ресурсів для виживання та підтримки під час війни.

Отже, правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, яка вміщує важливі для громадян України демократичні права та свободи, а також обмеження, які вводяться додатково Законом України «Про правовий режим воєнного часу» та указом Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затвердженим Верховною Радою України, Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», а також програмами, зорієнтованих на збереження прав та свобод людини і громадянина під час воєнного стану. Також, ми визначили низку захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану та побіжно згадали виключення, за яких можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що права та свободи людини мають знаходитися під опікою держави, ініціюватися та підтримуватися, залучатися підтримкою міжнародних організацій для забезпечення прав і свобод найбільш вразливих категорій населення, підняття рівня довіри до влади та життя громадян України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правовий режим воєнного стану : закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
5. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
6. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Лотюк О. С. Конституційні засади обмеження прав та свобод людини і громадянина у повоєнний період. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 9-15.
8. Моца А.А., Моца В.В. Права людини в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. №4(22). 2022. С. 280–291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1480/1478>
9. Права людини і громадянина під час дії воєнного стану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudynu-i-gromadyanyna-pid-chas-diyi-voennogo-stanu/>
10. Романенко І.В. Актуальні питання застосування заходів адміністративного примусу в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 3. 2024. С. 151-157 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apnl.dnu.in.ua/3_2024/3_2024.pdf